

VIRSIKIRJAN LISÄVIHKOEHDOTUS

Asian tausta

Kirkolliskokous päätti 10.11.2010 edustaja-aloitteen 4/2010 sekä siitä annetun käsikirjavalioikunnan mietinnön 3/2010 perusteella antaa kirkkohallitukselle tehtäväksi virsikirjan lisävihkon valmistelun. Virsikirjan lisävihkon taustalla on kirkon tarve saada uusia virsiä, joissa on kielellisesti ja tyylillisesti uusia ilmaisuja ja jotka aiheiltaan heijastavat omaa aikaamme.

Virret kertovat kirkon uskosta ja ihmisten kokemuksista. Jatkuvasti muuttuvassa maailmassa on etsittävä uusia tapoja avata kristillisen uskon merkitystä ja kuvata ihmisten ja kirkon yhteistä kokemusta. Siksi kirkolliskokous halusi lisävihkoon virsiä, joiden aiheet ja kieli ovat syntyneet nykypäivän tarpeista. Kirkolliskokous totesi, että seurakunnissa kaivataan virsiä, jotka liittyvät uusiin aihepiireihin, kuten kirkkovuoden ajankohtiin, kansainvälisyyteen, kristilliseen kasvatukseen ja kummiuteen. Kirkolliskokous halusi mukaan myös virsiä sellaisista aiheista, joita nykyisissä virsikirjoissamme ei ole.

Kirkkohallituksen täysistunto asetti 17.8.2011 työryhmän (pj. lääninrovasti Jaana Marjanen) valmistelemaan suomenkielistä virsikirjan lisävihkoa. Hankkeelle asetettiin myös ohjausryhmä (pj. kirkkoneuvos Pekka Huokuna). Tällöin todettiin, että suomenkielistä ja ruotsinkielistä virsikirjaa on yleensä kehitetty samaan aikaan. Sen vuoksi kirkkohallitus päätti asettaa ruotsinkielisen virsikirjan lisävihkomateriaalia valmistelemaan erillisen työryhmän (pj. kanttori Rainer Holmgård), joka nimettiin 28.2.2012.

Kirkkohallituksen täysistunto päätti 11.11.2014, että kirkolliskokoukselle esitetään hyväksyttäväksi lisävihkotyöryhmien ehdotukset suomen- ja ruotsinkielisen virsikirjan lisävihkoiksi. Samassa yhteydessä kirkkohallitus pyysi piispainkokousta antamaan lausunnon esityksestä kirkolliskokoukselle.

Piispainkokous katsoo tarkoituksenmukaiseksi omassa lausunnossaan arvioida virsikirjan lisävihkomateriaalin kokonaisuutta sekä tarvittaessa myös yksittäisten virsien käytettävyyttä ja sopivuutta kirkon yhteisen uskon ilmauksiksi. Lausunto koostuu yhteisestä johdanto-osuudesta, jonka jälkeen tarkastellaan suomenkielistä ja ruotsinkielistä lisävihkoa erikseen.

Virsikirjan lisävihkomateriaalin luonne

Virsikirjan lisävihkohankkeen tarkoituksena on ollut kirkolliskokoukselta saadun tehtävänannon mukaan laajentaa vuonna 1986 käyttöön otettua virsikirjaa tavalla, joka sanoittaisi seurakunnan uskonkokemusta uudenlaisella, myös uskosta vieraantuneita puhuttelevalla kuvastolla ja toisi esiin kristinuskon globaaleja näkymiä. Myös aihealueita halutaan laajentaa suuntiin, jotka puuttuvat nykyisestä virsikirjasta.

Tarkoitus ei ole vielä käynnistää uuden virsikirjan valmistelua, vaan kirkolliskokouksessa hyväksyttävien virsikirjan lisävihkojen tehtävä on olla pikemminkin välivaihe kohti seuraavaa virsikirjauudistusta. Lisävihkot täydentävät virsikirjoja ja niitä käytetään yhdessä niiden kanssa.

Piispainkokous muistuttaa, että lisävihkojen laatimisessa omaksutut ratkaisut heijastuvat joskus tulevaisuudessa toteutettavaan virsikirjojen uudistustyöhön. Jos lisävihkoihin valittuja virsiä lauletaan ahkerasti, kuten tarkoitus lienee, niiden sanamuodot vakiintuvat. Silloin saattaa vakiintua sellainenkin sanamuoto, joka ei ole paras mahdollinen.

Toinen prosessiin liittyvä näkökulma on virsikirjan suhde jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten lauluihin nykyisessä suomenkielisessä (720–856) ja ruotsinkielisessä (700–762) virsikirjassa. Nämä on laadittu helposti käytettäviksi määrätyissä tilanteissa, joten tilannekohtaiset sanoitukset on niissä yhdistetty tuttuihin melodioihin.

Piispainkokous katsoo, että virsikirjan lisävihkojen hallinnollisessa hyväksymisessä olisi sovellettava samankaltaista menettelyä kuin jumalanpalvelusten ja toimitusten laulujen kohdalla käytettiin: nämä hyväksyttiin kirkolliskokouksessa jumalanpalvelusten kirjan ja toimitusten kirjan liitteinä siten, että yksikohtaiset muutokset tehtiin käsikirjavalioikunnassa ja kokonaisuus hyväksyttiin täysistunnossa.

Hymnologisesti laulut voidaan jakaa kahteen pääryhmään: sekventiaalsiin ja syklisiin. Sekventiaaliset laulut muodostuvat tavallisesti useista säkeistöistä ja niissä tapahtumat tai tapahtumasarjat etenevät ja laajenevat vähitellen. Sykliset laulut ovat yleensä lyhyitä ja niissä on yksi teema tai säe, jota toistetaan kerta toisensa jälkeen. Raamatun säkeiden laulaminen, Taizé-laulut, tietyt ylistys- ja rukouslaulut sekä kaanon- ja lastenlaulut kuuluvat jälkimmäiseen ryhmään. Sekventiaalisille virsille on tyypillistä, että ne välittävät sanomaa tai kommentoivat rituaalista tapahtumaa. Syklisten virsien tarkoituksena on ottaa laulajat osallisiksi rituaaliin ja näin vahvistaa yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Lisävihkomateriaalissa on mukana esimerkiksi Taizé- ja Iona-perinteestä ammentavia syklisiä rukouslauluja. Nyt nämä lyhyet laulut on siroteltu jumalanpalvelusten ja toimitusten laulujen sekä virsikirjan lisävihkojen aihekohtaisiin osastoihin. Piispainkokous kiinnittää huomiota siihen, että tällaisten syklisten laulujen käyttötarkoitus on erilainen kuin perinteisen virren. Siksi olisi voinut harkita myös niiden sijoittamista omaksi osastokseen. Tätä tulisi harkita viimeistään virsikirjaa seuraavan kerran uudistettaessa.

Lisävihkoja määrittelevät periaatteet

Kaiken kaikkiaan lisävihkohanke on huolella valmisteltu. Hankkeen materiaaliin sisältyy varsinaisten virsien ohessa myös laajahko johdanto, joka on otsikoitu ”Perustelut” ja joka on yhteinen suomen- ja ruotsinkieliselle materiaalille. Johdannossa käydään seikkaperäisesti läpi lisävihkojen kokoamiseen liittynyt prosessia sekä sitä määränneitä periaatteita. On hyvä, että materiaalin kokoamista ohjanneet kriteerit on näin eksplikoitu. Kriteerejä voi myös pitää pääsääntöisesti ajanmukaisina ja perusteltuina.

Kirkolliskokouksen käsikirjavalioikunta määritteli mietinnössään 3/2010, että ”virsi on Raamattuun pohjautuva laulu, jossa sisältö, sävel ja runoasu välittävät kirkon uskoa ja kokemusta”. Virsikirjan lisävihkohankkeen perusteluissa omaksutaan tehtävänannon mukainen käsitys, jonka vuoksi siinä korostuu virren pohjautuminen ”Raamattuun ja kirkon yhteiseen uskoon sekä ihmisen kokemusmaailmaan” (s. 8). Toisaalta samassa yhteydessä alleviivataan, että ei ole olemassa ”yksiselitteistä ja yhteisesti hyväksyttyä

määritelmää” virrelle.

Vertailukohdaksi sopii, että Kirkon Tutkimuskeskuksen toteuttamassa tutkimushankkeessa omaksuttiin hyvinkin lakea määritelmä: virreksi katsottiin siinä ”laulu, jolla on jokin liittymäkohta uskonnolliseen kysymyksenasetteluun”. Tutkimuksen lakea työmääritelmä kuitenkin korvautuu hankkeen yhteenvedossa toteamuksella, että virren tekee virreksi lopultakin sen paikka erikseen auktorisoidussa virsikirjakokoelmassa. (Ks. *Virsi ja laulu Suomessa: Tekstit, kokemus ja kasvatus*, 2014, s. 430–433.)

Piispainkokous haluaa muistuttaa, että virttä ei tule nähdä eksklusiivisesti Raamattuun pohjautuvana lauluna, joka värityy kirkon uskosta ja ihmisen kokemuksesta. Virsiperinteessä suora kytkös Raamattuun on tosiasiaa usein varsin ohut, mikä näkyy myös nyt arvioitavana olevassa materiaalissa. Ollakseen autenttista uskonilmaisua virren tulee raamatullisen kuvaston ja kristillisen tradition lisäksi myös juurevasti kiinnittyä ihmisen kokemusmaailmaan. Tätä on syytä erityisesti korostaa, mikäli kirkon jumalanpalveluselämä ymmärretään myös ihmisiä tavoittavaksi ja heidän elämänskysymyksiään koskevatavaksi.

Tutkimuksesta nousevia näkökulmia virren olemukseen voisikin vastaisuudessa ottaa huomioon rohkeammin kuin nyt. Onhan virsivalintojen kirjo tälläkin hetkellä varsin laaja. Piispainkokous pitää tätä hyvänä. Juuri lisäviikoissa voidaan ennakkoluulottomasti kokeilla erilaisia virsiä.

Piispainkokous korostaa, että kirkon uskoa sanoitettaessa rohkeatkin kielikuvat ovat mahdollisia ja jopa suositeltavia. Tämä liittyy vaatimukseen kommunikoida evankeliumia, niin että se on ymmärrettävää kuulijalle. Viestin vastaanottaminen voi tapahtua vain vastaanottajan asettamilla ehdoilla.

Teologisessa keskustelussa käytetyllä inkulturaation käsitteellä viitataan siihen, että kristillistä uskoa tulee ilmaista ympäröivän kulttuurin käsittein. Sanallisten ilmausten lisäksi inkulturaation periaate kattaa luonnollisesti myös erilaisten musiikkityylien omaksumisen. Kyse on prosessista, jossa kristillisen uskon sisäiseen rikkauteen avautuu uusia näkökulmia tuoreiden ilmausten myötä ja jossa myös kulttuuriset muodot saavat uusia merkityksiä ilmaistessaan kristillistä uskoa.

Kun puhutaan virrestä, kulttuuristen näkökulmien lisäksi on kiinnitettävä huomiota hengelliseen kokemukseen. Kokemus ilmenee luonnollisestikin monilla eri tasoilla: yhtäältä virsi kumpuaa virren tekijöiden kokemuksesta ja toisaalta se heijastelee – ainakin ihannetapauksessa – aktuaalisessa laulamisessa läsnä olevan seurakunnan tunteja. Välittävänä tekijänä näiden kahden tason välillä on se, että virsi on tullut vastaanotetuksi ja sitä kautta osoittautunut merkitykselliseksi koskettaessaan ihmisiä.

Arvioitaessa yksittäisten laulujen ottamista virsikirjaan olennaista on kiinnittää huomiota myös laulujen vastaanottoon (receptio): jos virsiä on käytetty laajalti, voidaan ajatella, että kansa on ikään kuin kanonisoitunut ne. Vanha periaate ”rukouksen laki on uskomisen laki” (*lex orandi, lex credendi*) merkitsee, että opilliset muotoilut ammentavat rukousperinteestä ja päinvastoin.

Edellä sanotusta huolimatta on silti syytä huomata, ettei laulun laaja receptio yksin takaa sen soveltuvuutta virreksi. Esimerkiksi tunnustuskuntaiset painotukset tulee ottaa huomioon ja arvioida, onko laulu myös oman luterilaisen uskontulkintamme kanssa sopusoinnussa, mikäli sen tausta on toisessa kristillisessä tulkintatraditiossa.

Lisävihkoja varten laadittujen virsien kohdalla tilanne on luonnollisestikin erilainen kuin mitä edellä on kuvattu. Lisävihkojen virret on otettu mukaan työryhmätyöskentelyn perusteella: ratkaiseva reseptio ruohonjuuritasolla on vasta edessäpäin. Kaiken kaikkiaan autenttisessa virressä on tekstin ja melodian suhteen monia mahdollisuuksia, joten virsien arvioimisessa pitää olla tiettyä väljyyttä. Olennaista on, että virren kokonaisuus ei ole ilmeisessä ristiriidassa kirkon uskon kanssa.

Kun puhutaan ”kirkon uskosta” ja ilmaistaan sitä, kyseessä on Kristuksen maailmanlaajan kirkon usko. Tämän ilmeneminen on aiempaa tärkeämpää myös virsikirjassa. Siksi piispainkokous pitää erittäin tärkeänä virsikirjan lisävihkomateriaalin tavoitetta avata ”uusia näkökulmia maailmanlaajuiseen kirkkoon ja yhteiseen kristilliseen uskoomme” ottamalla mukaan virsiä, jotka ”ovat peräisin muiden maanosien kirkoista” (s. 21).

Piispainkokous katsoo, että ekumeenisen kristinuskon tekeminen tunnetuksi on tärkeä tavoite, jota edistää kansainvälisten vaikutteiden tuominen kirkkomme jumalanpalveluselämään. Siksi seuraavia virsikirjoja tulee kehittää nykyistä selkeämmin ja rohkeammin siihen suuntaan, että ne sisältäisivät huomattavasti enemmän myös Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolista lauluperinnettä.

Teologisten näkökulmien lisäksi piispainkokous arvioi myös virsien käytettävyyttä. Tällöin korostuu kaksi näkökulmaa. Ensimmäinen liittyy musiikin realistiseen käytettävyyteen tilanteissa, joissa virsikirjaa yleensä käytetään. Esimerkiksi liian vaikeita sävelkulkuja ei ole mielekästä ottaa virsikirjan lisävihkoon, jonka tarkoitus on kuluu seurakuntalaisten käsissä. Toinen liittyy tekstin toimivuuteen yhteislauluna, joka pääsääntöisesti toteutuu kirkon liturgisessa elämässä.

Tekstin arvioimiseen liittyy periaatteellinen ongelma, sillä yhtäältä tarvitaan erilaisille kohderyhmille ja erilaisiin tilanteisiin sopivia virsiä. Toisaalta hyvin tarkoin rajatusta tilanteesta nouseva teksti saattaa kaivata virren käytettävyyttä yhteislauluna. Tätä dilemmaa ei tule kuitenkaan liioitella, sillä on monia esimerkkejä, miten tiettyä erityistilannetta kuvaava laulu puhuttelee laajasti ja täysin ilman alkuperäistä yhteyttään. Hyvä esimerkki on suosittu hengellinen laulu ”Tuli kirkkoon mies ja lapsi”, jota ei tosin esitetä otettavaksi virsikirjan lisävihkoon.

Suomenkielisen virsikirjan lisävihkon arviointia

Osastot ja aihepiirit

Suomenkielisen lisävihkon sisältämät 80 virttä on sijoitettu kuuteen eri osastoon, jotka perusteluiden mukaan sisältävät väljästi samaan aihepiiriin kuuluvia virsiä. Osastojen nimet on valittu viitteellisesti, ja ne liittyvät yleisiin tekstisisällöille annettuihin periaatteisiin, joiden mukaan lisävihkossa painotetaan niin kiitollisuutta Jumalan luomista lahjoista kuin nykypäivän elämänkin näkökulmia. Yleiskuvassa sisällöstä korostuu myönteisyys ja seurakunnan jumalanpalveluselämän yhteisöllisyys.

Osastot ovat *Me kiitämme ja ylistämme*, *Me rukoilemme*, *Jumala on turvamme*, *Odotuksesta täyttymyksen*, *Osallisuus, yhteys ja vastuu* sekä *Nyt ja aina*. Kahden ensimmäisen osaston otsikot vastaavat hyvin osastoon kuuluvien virsien aihepiiriä. Otsikoissa on käytetty me-pronominia, vaikka luontevampaa olisi, että ne kuuluisivat: ”Kiitämme ja ylistämme” sekä ”Rukoilemme”. Jo nämä muodot ilmaisevat sen, miten kiitos ja rukous kuuluvat seurakunnan yhteiseen elämään.

Kolmannen ja sitä seuraavien osastojen otsikoinneissa on enemmän viitteellisyyttä ja virsien jakautuminen näihin osastoihin ei ole yhtä selvärajaisista. Kolmannessa osastossa on yleisvirsien lisäksi virsiä, jotka kuvaavat erilaisia uskon kokemuksia. Neljäs osasto sisältää kirkkovuoteen liittyviä virsiä, ja se tuo mukanaan tarpeellisen täydennyksen virsikirjan kirkkovuosiosioon. Viidenteen osastoon on koottu virsiä, joiden on ajateltu korostavan jumalanpalvelusta seurakuntaelämän keskuksena. Ne täydentävät osaston ”Jumalanpalveluselämä” virsivalikoimaa. Kuudes osasto sisältää joitakin uusia aiheita, joita ei aikaisemmin ole ollut virsikirjassa. Osaa virsistä on ajateltu käytettävän varsinkin kotien rukouselämässä, mutta ne soveltuvat hyvin myös jumalanpalveluksen yhteyteen ja muihin tilanteisiin.

Poikkeaminen virsikirjan jaottelusta korostaa lisävihkon erityisluonnetta ja uutta käyttötapaa. Virret voidaan jaotella näinkin ilman selvärajaisia aihepiirejä tai ikäryhmiä. Haasteena lisävihkon käyttäjälle saattaa silti olla esimerkiksi eri juhlapyhiin ja toimituksiin sopivien virsien löytäminen ennen kuin virsien sijoittelu on tullut tutuksi. Piispainkokous katsoo, että virsikirjauudistuksen tullessa ajankohtaiseksi on aiheellista kiinnittää huomiota osastojen konkreettisempaan jaotteluun, niin että otsikoinnit ohjaavat ja auttavat löytämään tilanteeseen sopivia virsiä.

Aihepiireiltään tuttujen virsien yhteydessä on tapahtunut nykypäivän tarpeista nousevaa uudistumista. Mukaan on esimerkiksi otettu runsaasti hiljaisuuden liikkeen myötä yleistyneitä lyhyitä rukouslauluja, mikä piispainkokouksen mielestä on myönteistä jumalanpalveluselämän kehittämisen kannalta.

Kirkolliskokouksen toimeksiannon mukaisesti lisävihkoon on otettu tämän päivän ihmistä puhuttelevia uusia aihepiirejä. Niitä on virsissä, joissa kuvataan elämän arkisten asioiden herättämiä monenlaisia kysymyksiä, kirkkovuoden ajankohtia, monikulttuurisuutta, seurakunnasta etäännyttämistä, uskon epäilyjä, kriisejä ja katastrofeja. Myönteistä on, että ehdotukseen sisältyy myös luontoa kunnioittavaan elämäntapaan liittyviä ja ekoteologista näkökulmaa sisältäviä virsiä.

Piispainkokouksen mielestä uudistuksen tavoitteiden mukaista kokeilua ja aihepiirien laajentumista olisi voinut olla suomenkielisessä lisävihkossa vieläkin enemmän. Varsinkin ihmisten erilaisten elämäntilanteiden pohjalta valikoimaa voisi laajentaa seuraavan virsikirjauudistuksen yhteydessä esimerkiksi yksineläviin ja monenlaisiin perhetilanteisiin, kuten yksinhuoltaja- ja uusperheisiin. Myös yksinäisyys on syytä huomioida virsien aihepiirinä. Toivottavaa olisi saada luontoaiheet vahvemmin esille ja tuoda globaalin etelän rikkaista laulutraditioista entistä enemmän virsiä seurakuntiemme käyttöön.

Musiikki ja laulettavuus

Virret on tarkoitettu ennen kaikkea yhdessä laulettaviksi seurakunnan eri tilaisuuksissa. Niiden on kuitenkin hyvä soveltaa myös yksityiseen hartauteen. Säestyksellä ja esilaulajan avulla virren laulua voidaan tukea, mutta virsien käytettävyyden ei tulisi kärsiä, vaikka säestystä ei olisikaan saatavilla.

Pääsääntöisesti suomenkielisen lisävihkon virret ovat käytettävyydeltään hyviä ja monipuolisia. Niissä on kaivattua raikkautta ja tuoretta kielellistä ilmaisuja. Virsiä on valittu kotimaisista ja kansainvälisistä laulumateriaaleista sekä sävelletty tilaustyönä. Vaikutteet tulevat eri aikakausilta ja niissä kuuluvat jossain määrin kirkkojen kansainväliset ja ekumeeniset yhteydet.

Sävellajien valinta on laulettavuuden kannalta olennaista. Lähtökohtaisesti lisävihkon virsivalinnoissa on ajateltu, että virren ambituksen eli sävelalan laajuuden täytyy pysyä kohtuullisena. Tämä on tärkeää, sillä

seurakuntalaisten yleinen kokemus on, että nykyinen virsilaulu on liian korkeaa. Syynä tähän on äänenkäytön madaltuminen.

Piispainkokous kiinnittää huomiota siihen, että monet ehdotuksen virsien sävellajit ovat kaikesta huolimatta vähemmän laulavalle seurakuntalaiselle liian korkeita ja jotkut sävelmät ovat äänialaltaan hyvin laajoja. Korkeita ovat seuraavat virret: 901, 907, 910, 912, 923, 931, 946, 954, 964, 967, 971, 978 ja 979. Sävelalaltaan laajin ehdotuksen virsistä on 923, jonka laulaminen on hyvin vaativaa tavalliselle laulajalle. Muita korkeita mutta myös matalalle meneviä virsiä ovat: 910, 912, 964 ja 971. Piispainkokouksen mielestä on tärkeää, että sävellajeja voitaisiin vielä mahdollisuuksien mukaan muuttaa niin, että virret soveltuvat laulettaviksi myös eri-ikäisille ja kaiken tasoisille laulajille.

Vanhon ja uusien virsien käytettävyys

Monet virsistä ovat tuttuja entuudestaan ja sopivat edelleen moniin eri tilanteisiin. Piispainkokous pitää tätä hyvänä ratkaisuna, jolla tuetaan aineiston käyttöönottoa. Yhtä hyvin nyt valittujen sijaan tai lisäksi olisi tietenkin voitu ottaa kokoelmaan myös muita suosittuja lauluja. Työryhmä on kuitenkin selkeästi perustellut tekemänsä valinnat.

Tunnettuja virsiä on saatu sekä kotimaisesta että kansainvälisestä lauluperinteestä. Mukana on herätysliikkeissä käytettyjä virsiä, joista esimerkkinä voidaan mainita virsi 903 "Soi virteni kiitosta Herran". Virret voivat olla niin ikään sekä kansainvälisesti että Suomessa jo paljon laulettuja. Tällainen on esimerkiksi lähetysaiheinen virsi 907 "Onko suurempaa ihmettä", jossa hieman uudistettu sanoitus ja sävelmä ovat sopusoinnussa keskenään. Hyvin tunnettu spirituaali "Amazing Grace" on otettu virreksi 933 "Oi ihmeellistä armoa". Piispainkokouksen mielestä on hyvä, että suomenkielisten sanojen rinnalle on lisätty monien tuntemat englanninkieliset sanat, jolloin virsi soveltuu helposti laulettavaksi molemmilla kielillä.

Lisävihkoon on otettu laajasti omaksuttu hengellinen laulu "Maan korvessa kulkevi lapsosen tie" (971). Sanoituksessa esiintyvä enkeliaihe on ajankohtaisen kiinnostuksen kohde ja puhuttelee monia sellaisia-kin nykypäivän ihmisiä, jotka ovat vieraantuneet kristillisestä perinteestä. Vaikka sanoitus saattaa herättää kriittisiä kysymyksiä, laulun vahva ja vakiintunut asema osoittaa sen hengellisen merkityksen, jota tuskin on syytä kiistää. Tästä huolimatta virren kokonaisuutta on muutettu korvaamalla kolmas säkeistö uudella sanoituksella. Virren sanojen vaihtaminen voi olla hyvin vaikeaa, mikä näkyy esimerkiksi nykyisen virsikirjan virressä 31 "Ei valtaa, kultaa, loistoa". Laulua lauletaan enimmäkseen edelleen vanhemman käännöksen sanoilla "En etsi valtaa, loistoa". Virressä "Maan korvessa kulkevi lapsosen tie" muutos ei kohdistu samalla tavoin virren aloittaviin sanoihin, jotka virren tunnistamisen ja muistamisen kannalta ovat keskeiset. Uudistus on toteutettu lievempänä, mutta tästä huolimatta piispainkokouksen mielestä virren käytettävyyttä ajatellen selkeintä on, että lisävihkoon otetaan säkeistö 3. tutussa muodossa: "Maan korvessa kulkevi lapsosen tie, vaan ihana enkeli kotihin vie / Oi laps', ethän milloinkaan ottaa sä vois, / sun kättäsi enkelin kädestä pois, / sun kättäsi enkelin kädestä pois." Ehdotettu uusi säkeistö sopii hyvin 4. säkeistöksi.

Joukossa on myös uudempia, jo nyt paljon käytettyjä suomalaisia lauluja. Tällaisia ovat esimerkiksi virsi 924 "Edessä reitti tuntematon aukeaa", jota kutsutaan myös nimellä "Kahden maan kansalainen" ja ylistysvirsi 960 "Maksettu on velkani mun". Ne ovat kaikki onnistuneita valintoja lisävihkoon.

Suurin osa aikaisemmista laulumateriaaleista peräisin olevista virsistä ei ole entuudestaan tunnettuja ja ne vaativat siksi enemmän tai vähemmän harjoittelua. Palestiinalainen virsi 918 ”Rauhan Herra, suo rauha” edustaa helposti opittavia ja samalla uusia, kansainvälisiä sävelmiä, joilla voidaan rikastuttaa jumalanpalvelusta esimerkiksi esirukouksen yhteydessä. Virsi on esimerkki siitä, miten yhteislaulun moninaisten muotojen hyödyntäminen lisävihkossa laajentaa suomalaista virsilaulua, joka on ymmärretty perinteisesti yksinääniseksi ja säkeistömuotoiseksi lauluksi.

Samankaltaisten lyhyiden ja helposti tutuksi tulevien rukousvirsiensä käyttöä voi laajentaa laulamalla niitä moniäänisesti, jollaiseen soveltuvat esimerkiksi virret 920 ”Nyt tapahtukoon tahtosi”, 919 ”Jeesus, Jeesus, kuule rukoukseni”, 921 ”Leipä elämän” ja 909 ”Ole kiitetty, Herra Jeesus Kristus”. Rukoukseen jättäytyminen yhdistyy näissä virsissä kokemukseen osallisuudesta, kun seurakunta toistaa samaa säkeistöä useasti esimerkiksi esirukouksen tai ehtoollisen aikana.

Sen sijaan käytöltään kapea-alaisena ja yhteislauluun vaikeasti soveltuvana voidaan pitää vanhaa islantilaista virttä 905 ”Seppä taivaallinen”. Vaikean, meditatiiviseen sävelmänsä vuoksi virren käyttötarve voi jäädä vähäiseksi, vaikka se soveltuukin sanoituksensa puolesta kirkkovuoden eri aikoina laulettavaksi.

Uutta kirkkomusiikkia edustaa kriisihartauksia varten ajateltu virsi 925 ”Maa järkkyy, murtuu”. Luonnonkatastrofiin liittyvä aihe täydentäisi virsikirjaa. Vaikka virsi rakentuu valitusvirsiensä perinteelle, piispainkokouksella on epäilyksiä sen suhteen, koskettaako se kriisissä olevien ihmisten tunteita. Kriisitilanteessa nimenomaan tutut virret luovat turvallisuutta ja lohdutusta. Virren a-sävelmän vaativuus heikentää sen soveltumista laulettavaksi todellisessa kriisitilanteessa. Virren b-sävelmä on melodialtaan lähestyttävämpi ja helpommin omaksuttavissa. Piispainkokouksen mielestä tämän virren voisi poistaa kokonaan, mutta jos virsi halutaan säilyttää, on syytä vaihtaa a- ja b-sävelmien paikkaa keskenään. Sama virsi sisältyy myös ruotsinkieliseen lisävihkoehdotukseen (114). Sen a-sävelmä on tuttu ja kansanlaulunomainen, mikä helpottaa sen käytettävyyttä.

Lisävihkohankkeen tuottamia sanoiltaan ja sävelmiltään uusia virsiä edustavat virret 930 ”Kuka oon sinun suunnitelmassas” ja virsi 915 ”En tiedä, miksi kirkonpenkkiin”. Ensin mainitussa nykyajan ihmisen kysymykset liitetään taitavasti ja kiehtovalla tavalla virsilaulun perinteeseen. Yhteislaulun kannalta siinä on kuitenkin vaikea sävelmä. Jälkimmäinen on esimerkki kokeilevasta ja virsiensä uusia mahdollisuuksia etsivästä aineistosta. Virttä laulavan voi kuitenkin olla vaikea yhtyä sanoihin, joissa Jumala ja kirkkoon tuleminen jäävät ikään kuin abstrakteiksi kysymyksiksi. Piispainkokous kuitenkin katsoo, että näillä molemmilla virsillä on paikkansa lisävihkossa.

Seuraavaa virsikirjaa ajatellen piispainkokouksen mielestä tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kirkon usko ja ihmisen kokemus saavat tasapainoisen ilmaisun nykyihmisen elämää koskettavien uusien aihepiirien virsissä, niin että ne aidosti soveltuvat yhdessä laulettaviksi erityisesti seurakunnan jumalanpalveluksessa.

Piispainkokous pitää hyvänä sitä, että suomenkieliseen lisävihkoon on otettu isänpäivävirsi 975 ”Isästäni, Jeesus, kiittää tahtoisin”. Näin on täydennetty virsikirjaa, jossa isänpäivävirsiä ei ole. Seuraavaa virsikirjauudistusta ajatellen olisi toivottavaa saada toinenkin isänpäivävirsi, jossa kiittolisuuden ja rakkauden teemat tulisivat selvemmin näkyviin.

Käännökset ja monikielisyys

Lisävihkon perusteluissa mainitaan vihkojen yhdeksi tavoitteeksi ”moderni kansainvälisyys” (s. 23). Suomenkielisessä lisävihkossa on käytetty yhteensä 26 kieltä, joiden joukossa on muun muassa saame, viro, ruotsi, saksa, englanti, venäjä, arabia, heprea, swahili ja xhosa. Piispainkokouksen näkemyksen mukaan muunkielisiä tekstejä voidaan luontevasti käyttää rinnakkain tai vaihtoehtoisesti suomenkielisten käännösten kanssa käyttötilanteen mukaan. Enimmäkseen monikielisyys on toteutettu laadukkaasti, mutta seuraavissa esille nostetuissa kohdissa käännöksissä tai kansainvälisyyden ja kielen ilmauksissa on vielä hiomisen varaa.

Lisävihkossa lähtökohtana olevan dynaamisen kääntämisen periaatteen mukaan suomennoksen ei tarvitse vastata sanataarkasti alkuperäistä tekstiä. Sen tulisi kuitenkin välittää virren keskeinen sisältö ja sanoma. Uudempaa rukouslaulua ja ekumeenisuutta edustava virsi 914 ”Etsi, kutsu minutkin” on menettänyt keskeistä teologista merkitystään ja kristillistä sanastoaan käännöksessä. Riimit kääntäjä on saanut sointumaan hyvin. Suomennoksessa painottuu *kasvaminen* Jumalan tahdon mukaiseksi, kun taas alkuperäisessä sanoituksessa olennaista on ihmisen ja Jumalan välinen läheinen yhteys: ”set your seal upon my heart and live in me.” Samaa teologiaa esiintyy nykyisen virsikirjan virsissä. Puutteet käännöksessä eivät kuitenkaan ole sellaisia, että ne estäisivät virren mukaan oton lisävihkoon.

Virsi 966 ”Isä nyt vie rakastamaan” on edellisen kanssa samankaltainen siinä mielessä, että suomenkielinen käännös on heikentänyt virren englanninkielisen sanoituksen teologiaa. Käännös on muuttanut virttä siunauksesta lähettämisen suuntaan. Virressä on rytmisiä haasteita ja huomion arvoista on sekin, ettei virsi sovellu säestettäväksi uruilla. Seurakuntalaiselle virren laulaminen on vaativaa. Virrestä puuttuu kaanonmerkintä. Nämä eivät ole kuitenkaan niin isoja puutteita, etteikö virsi voisi sisältyä lisävihkoon.

Virrestä 967 ”Aamu on tullut” on olemassa yleisesti jo vanhempi suomenkielinen versio ”Nousta sain aamuun”, joka on esimerkiksi Nuoren seurakunnan veisukirjassa (1990). Tämä versio vastaa englanninkielistä alkuperäissanoitusta paremmin kuin uusi käännös. Huomiota kiinnittää, että laulun 3. säkeistössä on alkuperäisestä poiketen korvattu luomisen ylistys Kristuksen sovitustyön korostuksella. Virren sävelmää on yksinkertaistettu alkuperäisestä melodiasta. Näistä syistä piispainkokouksen näkemys on, että lisävihkoon tulisi vaihtaa tilalle edellä mainittu vanhempi versio.

Piispainkokous pitää tärkeänä sitä, että suurten maailmankielten lisäksi vihkoon on otettu pienempien kielten edustajia. Esimerkiksi saamelainen kulttuuri tulee näkyväksi, kun virsien joukkoon on valittu pohjoisen alkuperäiskansan kulttuurista nouseva virsi 910 ”Kiitän Herran antamista teistä riemun” (Giitus buot Du attáldagain). Kauniiden luontokuvien keinoin se ylistää ihmisen ja luomakunnan välistä yhteyttä sekä kiittää kaiken Luojaan hänen antamastaan huolenpidosta läpi elämän.

Kaikista hyvistä kansainvälisistä virsistä ei ole otettu mukaan vieraskielisiä sanoituksia. Tällaista virttä edustaa kongolainen virsi 965 ”Vien suuren viestin nyt maailmalle”. Siinä suomen kieli on saatu sopimaan hyvin laulurytmiin ja afrikkalainen laulu on muutenkin erittäin onnistunut valinta.

Teologinen ja kielellinen ymmärrettävyys

Suomenkielisen lisävihkon valmistelu on toteutettu huolellisesti ja ammattitaidolla. Työryhmä on kiinnittänyt huomiota virsitekstien sisällöllisiin ilmaisuihin, ymmärrettävyyteen ja kielelliseen rikkauteen. Samoin tärkeänä on pidetty kielen inklusiivisuutta niin, ettei mitään ihmisryhmää suljeta yhteislaulun ulkopuolelle. Piispainkokous katsoo, että yleisesti ottaen näissä periaatteissa on onnistuttu ja lisävihko on monipuolinen sekä kiinnostava kokonaisuus. Lyriikaltaan laulujen sanoitukset ovat melko perinteisiä ja ne ammentavat usein Raamatun teksteistä ja kristillisestä kuvakielestä. Myös luovia kokeiluja on tehty, kuten esimerkiksi virressä 950 ”Kirkko olkoon niin kuin puu”.

Lisävihkon toimeksiannon kannalta on ymmärrettävää, että tämän päivän ihmisen puhuttelemiseksi on haluttu löytää teologisesti tuoreita sanoituksia. Tämä pyrkimys heijastuu erityisesti virressä 916 ”Maailman kaikki rukoukset”.

Virsi on melodisesti kaunis, uudentyyppinen virsi, jossa ihmisten erilaisille elämäntodellisuuksille on annettu tilaa. Uutta on kutsua Kolmiyhteistä Jumalaa kelttiläiseen perinteeseen liittyvällä nimellä ”Pyhä Kolme”. Kielen inklusiivisuuden ja inkulturaation tavoite antaa mahdollisuuden uusien kielikuvien ja symbolien kokeiluun, mutta lisävihkon yhteydessä nimitys on vieras. Piispainkokous katsoo, että nimitys tulisi vaihtaa vakiintuneeksi nimitykseksi Kolmiyhteiselle Jumalalle, esimerkiksi muotoon ”Kolminaisuus”. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että ruotsinkielisen lisävihkon samassa virressä 21 ”Omätlige, vars hjärta rymmer världens” käytetään muotoa ”Treenige”.

Jännite kirkon yhteisen uskon ja ihmisen kokemusmaailman välillä näkyy erilaisten Jumalaan liittyvien käsitysten vuorovaikutuksena samaisen virren 3. säkeistössä, jossa toisin uskovan voidaan ymmärtää täydentävän kuvaa Kristuksesta: ”Myös näytät, kuinka sinut mieltää toinen, / näin kuvan täyden itsestäsi luot”. Virsi on teologisesti monitulkintainen. Siksi sen sopivuutta tulee harkita.

Vastaavalla tavalla kuin virressä 916 piispainkokous katsoo, että kolminaisuusvirren 902 ”Jumalamme, suuruuttasi” 4. säkeistön ilmaus ”Pyhä Kolme” tulee muuttaa vakiintuneeksi ilmaukseksi Kolmiyhteisestä Jumalasta. Kaiken kaikkiaan Kolminaisuuden persoonien välinen suhde voisi hahmottua tässä virressä selvemmin. Erityisesti Jumala Isänä ja Luojana jää epäselväksi. Feminiininen metafora Pyhästä Hengestä säkeistössä 3. on esimerkki virren onnistuneista kielikuvista, siten että yhteys kristilliseen perinteeseen on mukana: ”Pyhä Henki, auttajamme, / niin kuin äiti lohdutat”.

Kielen inklusiivisuuden ja eksklusiivisuuden välillä on haettu tasapainoa myös virressä 928 ”Olen elänyt muita varten”. Uudessa virressä yksilöllinen, mielen sisäinen kokemus on yhdistetty perinteiseen kristilliseen laulutraditioon, mikä näkyy virren loppuun sijoitettuna trishagionina. Pelkästään seurakuntalaisten sisäpiirille avautuva kielellinen ilmaisu on vältetty. Erityinen aihe ja se, etteivät kaikki voi siihen yhtyä, saattaa kuitenkin merkittävästi rajoittaa virren käyttöä seurakunnan tilaisuuksissa.

Lisävihkoon on otettu mukaan kaksi Maria-aiheista virttä. Ensimmäinen näistä on kansainvälisesti tunnettu Piae Cantiones -virsi 935 ”Profeetat aikanaan riensivät kertomaan”. Virsi on raamatullinen ja opillisesti selkeä, mutta kuvakieli olisi voinut olla hiotumpaa säkeistössä 3: ”ihmeiden lapsosta / äiti kanto hiljaa, / kysytellen viljaa.” Runokielen metafora Marian odotukselle viittaa todennäköisesti Jeesukseen elämän leipänä, mutta eri asia on, jääkö tämän kausaaliketjun pää säkeessä liian kauas.

Virsiä toinen on 938 "Ole tervehditty täällä, oi Maria!". Tämä keskiaikainen Salve Regina -hymni viittaa roomalauskatolisen kirkon rukouselämään ja Ave Maria -rukoukseen. Luther suhtautui myönteisesti näihin rukouksiin, mutta ne jäivät myöhemmälle luterilaisuudelle vieraisiksi. Sen vuoksi nykyisen virsikirjan Maria-aiheiset virret eivät ole puhutteluja Marialle. Piispainkokous katsoo kuitenkin, että virsi liittyy niin luterilaisuuteen kuin koko kristikunnankin yhteiseen perinteeseen. Marian edustamat epiteetit, kuten *tervehditty*, *siunattu* ja *autuas* edustavat Luukkaan evankeliumin kuvausta Mariasta. Jeesuksen äitiä ja hänen esikuvallisuuttaan Jumalan palvelijana kunnioittava virsi sopii otettavaksi lisävihkoon edellä mainitun toisen Maria-aiheisen virren kanssa.

Vastauksena paastonajan virsien tarpeeseen on lisävihkoon otettu muutamia aiheeseen kytkeytyviä virsiä. Virsi 940 "Päivää neljäkymmentä" pohjautuu Raamatun kertomukseen Jeesuksen neljäkymmentä päivää kestäneestä paastosta. Opillisesti se on selkeä ja raamatullinen. Kielellisen ymmärrettävyyden parantamiseksi säkeistössä kaksi tulisi olla pilkku seuraavalla tavalla: "Kestit helteen, kylmyyden". Lisäksi paastonaikaan soveltuu hyvin kaupunkiympäristöön sijoittuva virsi 964 "Jeesus, ristinpolkuasi kuljit". Kiitettävällä tavalla virteen on tuotu kaupunkikonteksti ja kuvastoa sieltä, missä ihmiset tavallisesti liikkuvat: kaduilta, toreilta ja kauppakeskuksista.

Ruotsinkielisen virsikirjan lisävihkon arviointia

Jäsentely

Ruotsinkielisessä virsikirjan lisävihkossa on 150 virttä ja se on siis melko laaja. Koska nykyinen virsikirja päättyy numeroon 585 ja jumalanpalvelusliite on numeroitu 700–762, lisäosa tullaan luultavasti aloittamaan numerosta 763 tai vaihtoehtoisesti numerosta 800. Ennen numeroinnista päättämistä lienee tarpeen ottaa kantaa siihen, mitkä numerot jatkossa mahdollisesti tarvitaan kirkkomme hymnologiseen ja liturgiseen käyttöön.

Virret on jaettu kolmeen pääosastoon: *Trons mysterium* (Uskon mysteeri), *Guds kyrka* (Jumalan kirkko), sekä *Guds värld* (Jumalan maailma). "Trons mysterium" -osaston aloittavien virsien teemana on *ylistys*, sitä seuraavan *mysteeri*. Viimeisenä teemana on *Skaparen – befriaren – livgivaren* (Luoja – vapahtaja – elämän antaja), joten osaston teemana on Kolminaisuus. Osasto "Guds kyrka" alkaa teemalla *kirkkovoosi*, jonka jälkeen tulee *jumalanpalveluselämä*, kun taas kolmas osasto "Jumalan maailma" sisältää teemat *Kärlekens utmaning* (Rakkauden haaste), *Tvivel och tillit* (Epäily ja luottamus), *Kris och katastrof* (Kriisi ja katastrofi), *Stillhet och meditation* (Hiljentyminen ja mietiskely), *Tider och stunder* (Aikoja ja hetkiä), *Pilgrimsvandring* (Pyhiinvaellus) sekä *Framtid och hopp* (Tulevaisuus ja toivo).

Jäsentely ei siis noudata virsikirjan kaavaa vaan tuntuu uudelta ja tuoreelta. Lähtökohtana on pikemminkin ihmisen kokemus kuin kirkon dogmatiikka. Siitä voidaan tietenkin keskustella, mihin ryhmään kukin virsi kuuluu. Esimerkiksi vihkon ensimmäinen virsi, joka siis kuuluu *Trons mysterium* -osastoon ylistysvirsien teeman alle, alkaa sanoin: "Låt vår kyrka bli ett träd här mitt ibland oss, i din trädgård..." (Kirkko olkoon niin kuin puu...). Tämän virren olisi voinut ajatella kuuluvan pikemminkin osastoon *Guds kyrka*, tai otsikon *Framtid och hopp* alle. Mutta virren paikkaa ensimmäisenä voidaan kyllä puolustaa sillä, että näin se saa toimia porttina virsikirjan lisävihkoon. Eri osastojen ja teemojen välille ei tietenkään voi vetää selkeitä rajoja. Jäsentely antaa joka tapauksessa sisällölle rakenteen ja ohjaa löytämään sopivat virret tiettyyn tilanteeseen. On kuitenkin pantava merkille, että esimerkiksi lasten ja nuorten virsiä ei

ole koottu yhteen, koska on haluttu tukea eri ikäryhmien integroitumista toisiinsa jumalanpalveluselä-mässä.

Virsikirjan lisävihkon vahvuuksia on sen avoimuus erilaisille käytännön tilanteille. Erityisesti "Guds värld"-osastossa on virsiä esimerkiksi kriisi- ja katastrofitilanteisiin, hiljentymiseen ja mietiskelyyn sekä pyhiinvaellukseen. Monissa seurakunnissa pidetään meditatiivisia jumalanpalveluksia ja niihin tarvitaan sopivia seurakuntalauluja. Pyhiinvaelluksiin kuuluu virsien laulaminen erottamattomana osana.

Vanhaa ja uutta

Kirkolliskokous kaipasi kieleltään ja ilmaisultaan uudentuneita virsiä, mikä materiaalisesti näkyykin. Esimerkkeinä voidaan mainita virret kuten 11 "Tänk att livet kostar livet", tai 20 "Släpp loss spratten", tai 26 "Lätta som lekande fiskar", tai 33 "Kom vandra genom gatorna". Myös lauluehdotukset 93 "Hon är svart som en natt" ja 128 "Du ska inte tro det blir sommar" tuovat uutta otetta kieleen ja tyyliin.

Kirkolliskokous kaipasi uusia virsiä myös kirkkovuoden eri aikoihin. Lisävihkossa on yhteensä 26 virttä, jotka liittyvät adventtiin, joulun, kynttilänpäivään, Marian ilmestyspäivään, paastonaikaan, pääsiäiseen, helluntaihin, pyhäinpäivään ja kirkkovuoden päättymiseen. Kaikki virret eivät ole uusia, mutta ne täydentävät yhtä lailla virsikirjan virsivalikoimaa.

Seurakunnissamme on muutaman vuosikymmenen ajan laulettu Taizé-luostariyhteisön lauluja. Virsikirjan lisävihkossa niitä on nyt useita. Taizé-laulut yhdessä muualta maailmasta ja lähetyskentiltä tulevien laulujen kanssa muistuttavat siitä, että Kristuksen kirkko on maailmanlaajuinen.

Kielellisesti lisävihko on laaja. Tekstejä on muun muassa seuraavilla kielillä: suomi, englanti, saksa, ranska, latina, espanja, kreikka, heprea, sotho, zulu, shona ja venäjä. Kun vuoden 1986 virsikirja avautui pohjoismaiselle ja anglikaaniselle perinteelle, lisävihko laajentaa entisestään kansainvälistä ulottuvuutta myönteisellä tavalla.

Nuorisotyössä 70- ja 80-luvulla mukana olleet tunnistavat lisävihkosta monta uutta virttä. On hyvä, että hienot laulut on ajan kuluessa hyväksytty virsiksi, joita koko seurakunta voi laulaa. Tuntuu kuitenkin olevan viivettä siinä, miten nopeasti laulut tulevat muiden kuin seurakuntanuorten ulottuville. Virsikirjan lisävihkoa käsiteltiin Nuorten kirkkopäivillä tammikuussa 2015, ja siellä arvosteltiin nuorison rakkaimpien laulujen puuttumista joukosta: *"On ikävää, jos uudesta virsikirjan lisävihkosta jäävät puuttumaan ne laulut, joita me nuoret laulamme seurakunnissamme ja yhteisissä tapahtumissamme"*, kirjoitetaan kirkolliskokouksen ruotsinkielisille edustajille osoitetussa aloitteessa.

Nuorten kirkkopäivien esittämä kritiikki osoittaa, kuinka nopeasti nuoret sukupolvet ottavat uusia lauluja omakseen. Ajan täytyttyä antaa kulu, jotta laulut lunastavat paikkansa. Nuorison esittämään kritiikkiin on kuitenkin suhtauduttava vakavasti. Kritiikissä ei ole kysymys yksittäisten henkilöiden toiveista, koska Nuorten kirkkopäivät on virallinen elin, joka edustaa nuoria Porvoon hiippakunnan seurakunnissa. Kaksi nuorten toivelistan kärjessä ollutta laulua "Rätt till liv" (Oikeus elämään), "Steg för steg" (Askel askeleelta) ovat peräisin jo 1980-luvulta ja ne ovat helposti laulettavia, seurakuntien nuorisotyössä laajalti tunnettuja ja sisällöltään selkeästi kristosentrisiä. Näin voitaisiin perustella niiden sisällyttämistä lisävihkoon siinä tapauksessa, että kirkolliskokous päättää pudottaa joukosta esimerkiksi ne kaksi laulua, joiden mukaan ottaminen tässä lausunnossa kyseenalaistetaan.

Musiikki ja käytettävyys

Ruotsinkielisen virsikirjan lisävihkoa valmistellut työryhmä piti työnsä lähtökohtana musiikkia, jota on laulettu seurakunnissa jo jonkin aikaa, mutta jota ei ole ollut virsikirjassa. Lisävihko on myöhemmin julkaistavaa uutta virsikirjaa varten tehtävää esityötä. Tarve virsilaulun laajentamiselle on jo pitkään ollut olemassa, ja siitä ovat erityisesti muistuttaneet uudemman nuorisomusiikin parissa työskentelevät. Vaikka työryhmä pyrki keräämään kokemuksia hiippakunnan nuorisotyöstä, ehdotus sai, kuten edellä todettiin, Nuorten kirkkopäivillä 2015 kritiikkiä siitä, että mukana on niin vähän nuorten virsiä. Työryhmän puolustukseksi on sanottava, että luokittelusta riippuen virsikirjan lisävihko sisältää nykyisellään ainakin 15 virttä, jotka voidaan luokitella nuorten virsiksi.

Virsikirjan lisävihkossa esitellyt virret ovat musiikilliselta luonteeltaan vaihtelevia, mikä todennäköisesti heijastaa niiden valinnasta vastanneen suunnitteluryhmän laajaa osaamista. Joidenkin virsien sävelkorkeus vaihtelee paljon ja sävellaji on korkea, minkä vuoksi ne ovat haasteellisia yhteisesti lauletaessa. Esimerkkeinä voidaan mainita virret 4, 5, 99, 100, 102, 114, 124, 125 ja 129, joiden sävellajia voitaisiin laskea yhdellä sävelaskeleella. Ehdotuksen esipuheessa mainitaan, että sävellajit ovat vain ehdotuksia ja että niitä saatetaan muuttaa ennen lopullista julkaisua. Piispainkokouksen mielestä on tärkeää, että sävellajeja valittaessa virsistä pyritään tekemään mahdollisimman helposti laulettavia erikäisille ja laulamaisessa kouluttautumattomille.

Nyt arvioitavana olevasta ruotsinkielisestä ehdotuksesta, toisin kuin suomenkielisestä, monien virsien kohdalla puuttuu sointu- tai säestysmerkit. Piispainkokouksen näkemyksen mukaan molempien virsikirjan lisävihkojen lopullisista versioista pitäisi pyrkiä siihen, että sointuanalyysi ja nuottikirjoitus olisivat samassa sävellajissa, mikä ei toteudu nykyisen ruotsinkielisen virsikirjan kaikissa virsissä. Kirkkomusiikoille transponointi ei ole ongelma, mutta myös kokemattomammat säestäjät pitäisi ottaa huomioon. Piispainkokous pitää myös tärkeänä, että perusteluissa luvattu säestyksen sisältävä painos toteutetaan, ja että siinä soinnut ovat yhdenmukaiset varsinaisen virsikirjan lisävihkon kanssa.

Ehdotuksessa on huomattavasti enemmän syklisiä eli lyhyitä ja yhtä teemaa toistavia virsiä kuin aikaisemmissa virsikirjoissa, mitä piispainkokous pitää myönteisenä kehityksenä. Raamatun säkeiden laulaminen, Taizé-laulut, tietyt ylistyslaulut, kaanon- ja lastenlaulut vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja kokemusta yhteisöllisyydestä. Tämä tukee kirkossamme käynnissä olevaa jumalanpalveluselämän kehittämistyötä kohti vahvempaa osallisuutta ja yhteisyyden tunnetta.

Lisävihkossa on useita uusia virsiä ja monia ulkomuistista laulettavia lauluja, jotka ovat Raamatun säkeitä, Taizé- ja lastenlauluja. Joissakin tapauksissa tuntuu vähän kaukaa haetulta kutsua tällaisia lauluja ”virsiksi”, joita niistä kuitenkin tulee, jos ne sisällytetään virsikirjan lisävihkoon. Alun perin virsillä on tarkoitettu Psalmeihin sisältyviä lauluja, mutta virsiä ovat myös kaikki ne hymnit ja kirkkoveisut, joita lauletaan jumalanpalveluksissa tai vastaavissa tilaisuuksissa.

Kaiken kaikkiaan ehdotuksen virsivalikoima vaikuttaa olevan hyvin perusteltu ja tarkkaan harkittu. Piispainkokouksen mielestä on jonkin verran kyseenalaista, miksi raamatunsäkeestä koostuva laulu 149 ”Jag är med er alla dagar” tai hyvin yksinkertaiset lastenlaulut kuten 111 ”När det stormar” tarvitsevat oman paikkansa virsikirjan lisävihkossa. Näitä lauluja lauletaan usein jo nykyäänkin ulkomuistista seurakuntien lastenkerhoissa, leireillä ja lasten jumalanpalveluksissa ja ne on tarvittaessa helppo opettaa. Sama koskee eräitä ylistyslauluja.

Lisävihkoa valmistelleen työryhmän mukaan näiden laulujen täytyy olla helposti löydettävissä, jos ne halutaan oppia, ja siksi niiden paikka virsikirjan lisävihkossa on perusteltu. Ehdotuksella pyritään myös kehittämään lapsille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettujen laulujen asemaa ottamalla ne mukaan virsikirjan lisävihkoon. Ehdotus antaa selkeän viestin siitä, että myös tämän tyyppiset laulut (sekä kokoelmaan sisältyvät että muut laulut) ovat arvokkaita ja että niillä on paikkansa ja tehtävänsä kirkkolaulussa sekä jumalanpalveluselämässä. Sitä paitsi erilaiset ”lyhyet laulut” tuntuvat olevan jonkinlainen nykytrendi myös uusissa virsikirjoissa eri puolilla maailmaa.

Ehdotuksessa on ainakin 20 lastenlaulua ja niistä numerot 7, 18, 19, 64, 111, 112, 121, 132 ja 149 ovat luonteeltaan hyvin samankaltaisia. Yksinkertaisuuden ei tarvitse merkitä samaa kuin sanoman vesityminen, mutta on syytä pohtia, ovatko nämä laulut sellaisia, jollaisia virsien ajatellaan olevan. Esimerkkeinä voidaan mainita laulut 64 ja 111. Piispainkokous ei ehdota näiden laulujen poistamista, mutta tulevia virsikirjauudistuksia varten on hyvä miettiä perusteellisemmin, miten lasten virsiin saataisiin nyt esitettyä lisävihkomateriaalia enemmän melodista ja tekstuaalista vaihtelevuutta ja monimuotoisuutta.

Virsikirjan lisävihkon laulutekstien teologinen analyysi

Ehdotus ruotsinkielisen virsikirjan lisävihkoksi on sisällöltään huolellisesti suunniteltu ja monipuolinen. Virsitekstit kattavat laajan alueen melko yksinkertaisista Raamatun säkeisiin perustuvista lauluista ja ylistyslauluista uutta luoviin ja lyyrisen sisältönsä puolesta vaativiin virsiin. Erityisesti ehdotuksen sisältämät ylistyslaulut ja lastenlaulut ovat luonnollisesti teksteiltään yksinkertaisia. Ylistyslaulujen syklinen funktio toteutuu usein enemmänkin siinä, mitä niiden yhdessä laulaminen synnyttää kuin niiden välittämässä viestissä. Koska virsikirja on myös hartauskirja ja yksi kirkon virallisista kirjoista, tekstien sisältö ei kuitenkaan voi olla yhdentekevä.

Virsien perustuminen Raamattuun ei tarkoita, että kaikki yksittäisiin raamatunteksteihin perustuvat virret olisivat teologisesti ongelmattomia. Yhteydestään irrotetut raamatuntekstit eivät välttämättä tuo esiin Raamatun kokonaisnäkemystä. Lisäksi monet raamatunkohdat voivat olla vaikeasti ymmärrettävissä, jos mukana ei ole selitystä niiden alkuperäisestä asiayhteydestä.

Virsi 140 ”Herre, jag sätter mitt hopp till dig” perustuu raamatuntekstiin, mutta sanamuodosta ”Var och en som fruktar Herren får veta vilken väg han skall välja” (Se, joka Herra pelkää, oppii valitsemaan oikean tien) saattaa helposti syntyä väärinymmärrys, koska nykyihmiselle jumalanpelon käsite ei ole tuttu. Pyhiinvaellusta varten tehty virsi toimii hyvin ja ehkä jopa paremmin ilman 3. säkeistöä, siksi piispainkokous ehdottaa kyseisen säkeistön poistamista. Samoin perustein voidaan pohtia virren 148 ”Som en flod genom tiden” ilmaisua ”vi frambär vårt liv som ett offer för dig” (uhraamme elämämme sinulle), joka – vaikka perustuukin raamatuntekstiin – johtaa ajatukset arveluttavasti uhriteologiaan. Kristillisen uskon mukaanhan Jeesuksen uhri on tehnyt kaikki muut uhrin tarpeettomiksi. Lisäksi prepositio ”för” herättää mielleyhtymän, jonka mukaan meidän pitäisi antaa uhri Jumalan tai Kristuksen tähden – parempi prepositioilmaisu olisi ”till”. Piispainkokouksen mielestä tämä pieni, mutta teologisesti tärkeä muutos on tarpeellista tehdä ehdotukseen.

Ehdotuksen virret ovat hyvin tasapainossa keskenään siinä, miten ne kytkeytyvät kolmeen eri uskonkappaleeseen, ja joukossa on myös erinomaisia kolminaisuusvirsiä (27–29, 69–70). Jeesuksesta kertovat virret korostavat usein hänen ihmiseksi tulemistaan arkielämässä ja hänen ”kenoosiaan”, toisin sanoen

sitä, että hän tyhjensi itsensä taivaallisesta vallasta ja kunniasta. Virren 113 ”Du vänder ditt ansikte till mig” ilmaisu ”Du ler emot mig som en mor” liittyy siihen, kuinka Jumala kuvataan Raamatussa myös äidinrakkautta ilmaisevilla kielikuvilla (vrt. linnunsiipi, joka esiintyy virressä ”Bred dina vida vingar”).

Virsiä ei voida tutkia suurennuslasilla samoin kuin dogmaattisia opinkappaleita, mutta teologisesti epäselvät ilmaisut voivat aiheuttaa hämmennystä. Esimerkiksi virsi 11 ”Tänk att livet kostar livet” vaatii syvempää pohdintaa. Kyseinen ilmaisu viittaa todennäköisesti kuoleman väistämättömyyteen, mutta assosioi myös kristillisesti arveluttavaan ajatukseen, että elämä olisi kauppatavaraa. Toinen kyseenalais-tettava ilmaisu ”mot dina djup all stråvan sträcker sig” (kaikki aivoitukset tähtäävät syvyyteesi) on virressä 21 ”Omätlige, vars hjärta rymmer världens”. Ilmaisu saattaa vaikuttaa vähän ylioptimistiselta. Eihän mikään takaa sitä, että kaikki inhimillinen pyrkimys viime kädessä kohdistuisi Jumalaan? Ongelmat eivät kuitenkaan ole sen tyypisiä, että virret pitäisi jättää pois.

Ehdotus sisältää joitakin virsiä, jotka eivät selkeästi viittaa Jumalaan. Selvää on, että työryhmän ansiokas pyrkimys löytää virsiä, jotka uusin sanoin ja ilmauksin käsittelevät kristinuskamme ja nykyihmisen eksistentiaalisia kysymyksiä, on johtanut väistämättä siihen, että ehdotus venyttää aiemmin käytettyä virren määritelmää. Tässä yhteydessä on muistettava, että lisävihkoa käytetään yhdessä nykyisen virsikirjan kanssa. Ajatuksena on, että kirjallinen konteksti (teksti sisältyy kirkkomme virsikirjan lisävihkoon) ja tilanne sekä paikka, jossa virttä lauletaan, antavat eväät virren tulkintaan. Virsi 20 ”Släpp loss spratten!” on ylistys luovuudelle Jumalan lahjana ja viittaa ilmeisimminkin Jeesuksen sanoihin, joiden mukaan ”Anden blåser vart den vill”, eikä sitä voi ohjailla. Virret 48 ”Kom ihåg dem” ja 116 ”Bär mig över djupen” ovat selkeästi Jumalalle osoitettuja rukouksia, vaikka Jumalaa ei mainitakaan. Myös virsi 121 ”När vi är tillsammans” toiminee samoin perustein ongelmitta virtenä – näin myös usein laulettu iltalaulu ”Vila i mig” (123). Kiitosvirttä 135 ”När aftonen kommer” voidaan myös perustella sen sisältämällä viittauksella Jumalaan, joka kuitenkin esiintyy vain avoimen, anteliaan käden muodossa. Virsi 147 ”Kvällens tystnad” on myös kaunis ja syvälinen virsi, jossa kytkös Jumalaan on pelkästään viitteellinen, mutta joka kuitenkin tuo selvästi esiin kristillisen toivon.

Ongelmallisempi on lisävihkoon sisällytetty ”Du ska inte tro det blir sommar” (128), jota tavallisesti kutsutaan Pikku-lidan kesälauluksi. Astrid Lindgrenin teksti on peräisin Vaahteramäen Eemeli -elokuvasta, ja laulussa viitataan lidan kokemukseen siitä, että hänellä on valta herättää eläimet kuolleista (oikeasti eläimet vain nukkuvat). Jos laulua käytetään virtenä, toimijan pitää olla täysin toinen kuin alkuperäisessä yhteydessä. Jos laulun ”minä” viittaa Jumalaan, laulua voidaan pitää iloisena luomis- ja kevätvirtenä, jos se puolestaan viittaa ihmiseen, laulu on ymmärrettävä siten, että ihmisen tehtävä on olla luomistyössä Jumalan apuna. Samalla on kriittisesti pohdittava, onko tässä tapauksessa mielekästä, että lastenlaulu tällä tavoin ”kristillistetään” irrallaan alkuperäisestä käyttötarkoituksesta. Eihän ole esteitä laulun laulamiselle koulujumalanpalveluksissa, vaikka se ei olisikaan virsikirjassa. Piispainkokous ehdottaa laulua poistettavaksi, mutta jos se kuitenkin päätetään jättää, laulun kohdalla voisi harkita sen mainitsemista, että kyseessä on toiseen tarkoitukseen kirjoitetusta laulusta tehty uudelleentulkinta. On myös olemassa ilmeinen vaara, että tämän laulun mukaan ottaminen johtaisi siihen, että sillä korvattaisiin jatkossa yhä useammin Suvivirsi (”Den blomstertid nu kommer”) koulujen kevätjuhliissa, mikä puolestaan kaventaisi kristillistä sanomaa.

Virsi 93 ”Hon är svart som en natt” on kieleltään eroottisesti latautunut ja selvästi melko rohkea ehdotus virsikirjaan. Teologisia vastaväitteitä sille ei ole, ja sen kieli on sekä kaunista että puhuttelevaa. Virsi perustuu sitä paitsi selkeästi raamatuntekstiin eläytymiseen – Jeesus kohtaa naisen, joka pesee ja voitelee

hänen jalkansa. Tekstin ottamiseen virsikirjan lisävihkoon liittyy kuitenkin pari ongelmaa. On vaikea kuvitella tilannetta, johon virsi sopisi. Ei voi myöskään edellyttää, että kaikki virsikirjan käyttäjät tunsivat kyseisen raamatunkohdan, jolloin monimerkityksinen teksti ei välttämättä avaudu. Virteen voi kätkeytyä myös ei-toivottuja sivumerkityksiä. Kun seurakunnan työntekijät pyrkivät rippikoulussa opettamaan nuoria olemaan käyttämättä toisistaan sellaisia haukkumasanoja kuin ”huora”, kyseisen sanan sisällyttäminen virsikirjaan saattaisi toimia näitä pyrkimyksiä vastaan. Vielä ongelmallisempi on kohta ”nainen oli musta kuin yö”, joka voidaan tulkita kokonaisuutta vasten rasistisella tavalla. Melodiakin on vaikea laulaa, mikä muiden syiden lisäksi johtaa siihen, että piispainkokous ehdottaa virren poistamista.

Kielen muoto ja ymmärrettävyys

Kun laaditaan virsikirjaan lisävihkoa, tavoitteena tulee olla virsien käyttökelpoisuus useampia vuosikymmeniä eteenpäin. Tässä mielessä on valitettavaa, että teksteissä esiintyy nykyajan nuorille vaikeasti ymmärrettäviä ilmauksia, kuten ”hemkomsts sötma” (riemullinen kotiinpaluu) (2), självförsakelse/försakelse (itsekieltämys/kieltämys) (22), misskund (armo) (30), telning (vesa) (38), läkedom och livets men (lääke ja elämän vammat) (134). Kyseessä olevat tekstit ovat vanhempia virsiä, jotka on muiden kuin kielellisten kriteerien perusteella haluttu mukaan lisävihkoon. Siksi ei liene mahdollista vaihtaa kyseisiä sanoja ja ilmaisuja helpommin ymmärrettäviksi ja nykyaikaisiksi. Esimerkki kielellisesti rikkaasta, mutta kristillisestä kielenkäytöstä vieraantuneelle vaikeasti ymmärrettävästä kohdasta on herrnhutilaiseen hurskauteen liittyvä ilmaus, joka esiintyy säkeessä ”När vi dricker av ditt hjärteblod” (kun juomme sydänvertasi) (86).

Eräät tekstit ovat melko vaativia, mikä ei sinänsä ole ongelma. Ehdotuksen virressä 58 ”När gravljusen brinner” on eräitä lyhennettyjä ilmaisuja, joista puuttuvat prepositiot: ”vi minns deras tid som vävdes [samman] med vår” ja ”vi längtar [till] din himmel”. Tämän tyyppiset tiivistetyt ilmaukset ovat toki tavallisia lyriikassa ja usein välttämättömiä erityisesti laululyriikassa, jossa musiikki määrää tavujen lukumäärän. Virren 103 ”Glädjen växer i mitt hjärta” ymmärtämistä saattaisi helpottaa sen sanajärjestyksen muuttaminen: ”Allt vad jag behöver vet Gud” – miksei kirjoiteta yksinkertaisesti ”Gud vet allt vad jag behöver”. Vaihtoehdossa on sama rytmi, mutta luonnollisempi sanajärjestys.

Sana ”försyn” (kaitselmus) on erittäin vaikea ymmärtää virressä 145 ”När livet inte blir som vi har tänkt oss”: ”På blodig jord ska träden lövas åter / utan försyn för våldets grymma grin.” ”Försyn” on tässä ilmeisesti epätavallisemmassa merkityksessään ”hänsyn” (ottaa huomioon), muuten säettä on hyvin vaikea tulkita. Koska kyseessä on vakiintunut runo ja virsiteksti, ei liene mahdollista tehdä muutoksia. Tekstit saavat tarjota haastetta ja innostaa tekemään tulkintoja.

Ehdotuksen laulutekstien lyyrinen taso on melko kirjava, mutta mukana on myös monia hienoja esimerkkejä uutta luovasta lyriikasta. Erityisen kiinnostavaa on luova kuvakieli, jota aikamme virsirunoilijat ovat kehittäneet. Tekstit rakentuvat hengeltään perinteiselle kristilliselle lyriikalle, mutta niissä on mukana uusia metaforia ja vertauksia. Esimerkkejä näistä uusista luovista kytkennöistä on kolmen itämaan tietäjän matka, joka on kuvattu saaristopurjehduksena (130), sekä virsi 95 ”Se här bygges Babels torn”, jossa kaatumaisillaan olevan Baabelin tornin juurella kasvaa ”Jumalan vehnä ja veljeys”.

Virsi 108 ”Mitt liv – en nåd” on uudelleen kirjoitettu suomenruotsalainen käännös kappaleesta ”Amazing Grace”, koska Ruotsissa käytetty teksti oli työryhmän mielestä aivan liian vanhanaikainen ja jossa lisäksi oli tiukasti kytketty toisiinsa hengellinen sokeus ja konkreettinen näkövamma. Sen sijaan virteen 117

”Gud, i dina händer” on otettu Ruotsissa käytössä oleva käännös Pekka Simojoen virrestä ”Herra kädeläsi”, eikä aiemmin Porvoon hiippakunnassa käytetty käännös. Tätä on perusteltu sillä, että ensiksi mainittu versio on nykyisin tavallisin myös Suomessa.

Monikielisyys on hyvä asia, jota voi lämpimästi suositella nykyään, kun yhteydet eri puolilta maailmaa tulevien kristittyjen välillä ovat entistä tavallisempia. Virsi 144 ”Glory to the Father” on ilmeisesti ainoa, johon ei ole olemassa ruotsinkielistä tekstiä, mutta sitä lauletaan usein nuorten tilaisuuksissa, ja tekstin voi ymmärtää myös vähäisemmällä englannin taidolla.

Piispainkokouksen lausunnon yhteenveto

Piispainkokous pitää virsikirjan suomenkielistä ja ruotsinkielistä lisävihkoa edellisen tarkastelun perusteella monipuolisina ja toimivina kokonaisuuksina, jotka tulevat käyttöönnoton jälkeen rikastuttamaan jumalanpalveluksen musiikkia ja yhteislaulua. Piispainkokous on edellä tehnyt monia huomiota, joista pienimmät eivät välttämättä edellytä muutoksia. Muutamat näistä on jo ehditty korjata piispainkokouksen valmisteluvaiheen aikana kirkolliskokoukselle lähetetyissä painoksissa. Tällaisia ovat esimerkiksi kaanonmerkinnän lisääminen virteen 966 ”Isä nyt vie rakastamaan”, virren 916 ”Maailman kaikki rukoukset” 4. säkeistön kääntäjän nimen lisääminen ja virren 103 ”Glädjen växer i mitt hjärta” sanajärjestyksen vaihtaminen suoraksi säkeistössä 3. Sen sijaan piispainkokous pitää tärkeänä, että lisävihkoissa otetaan huomioon ennen lopullista hyväksymistä seuraavat korjaus- ja muutosehdotukset perusteilla, jotka on edellä esitetty.

1. Muutetaan ”Pyhä Kolme” virsissä 902 ”Jumalamme, suuruuttasi” ja 916 ”Maailman kaikki rukoukset” vakiintuneemmaksi Pyhän Kolminaisuuden nimitykseksi, esimerkiksi ”Kolminaisuus”.
2. Esitetään harkittavaksi virren 916 ”Maailman kaikki rukoukset” mukaan ottamista lisävihkoon, koska se on teologisesti monitulkintainen.
3. Virsi 925 ”Maa järkkyy, murtuu” voidaan jättää pois tai, jos se kuitenkin halutaan säilyttää, niin vaihdetaan virren b-sävelmä a-sävelmäksi.
4. Korvataan virsi 967 ”Aamu on tullut” vanhemmalla käytössä olleella versiolla ”Nousta sain aamuun”.
5. Korvataan virren 971 ”Maan korvessa kulkevi lapsosen tie” 3. säkeistö käytössä vakiintuneella 3. säkeistöllä. Ehdotettu uusi 3. säkeistö muutetaan 4. säkeistöksi.
6. Lisätään virren 940 ”Päivää neljäkymmentä” 2. säkeistöön pilkku seuraavalla tavalla: ”Kestit helteen, kylmyyden”.
7. Jätetään pois virret 93 ”Hon är svart som en natt” ja 128 ”Du ska inte tro det blir sommar”. Piispainkokous esittää, että ruotsinkieliseen lisävihkoon näiden tilalle olisi mahdollista nostaa Nuorten kirkkopäivien ehdottamat kaksi laulua (”Steg för steg”, ”Rätt till liv”).

8. Muutetaan virren 148 ”Som en flod genom tiden” säkeistön 2. muotoilua ”vi frambär vårt liv som ett offer för dig” muotoon ”offer till dig”.
9. Virrestä 140 ”Herre, jag sätter mitt hopp till dig” jätetään pois 3. säkeistö.

Piispainkokous esittää harkittavaksi myös seuraavaa:

- a. Virsikirjan lisävihkojen lopullisissa versioissa pitäisi pyrkiä siihen, että soinnutus ja nuottikirjoitus olisivat samassa sävellajissa. Kirkkomuusikoille transponointi ei ole ongelma, mutta myös kokemattomammat säestäjät pitäisi ottaa huomioon.
- b. Tärkeää on, että lisävihkojen virsiin liittyvät säestyskirjat tehdään ja että niissä soinnut ovat yhdenmukaiset varsinaisten virsikirjan lisävihkojen kanssa. Myös kitarasäestyksen tarpeet on huomioitava.

Helsingissä 14 päivänä huhtikuuta 2015

Arkkipiispa

Kari Mäkinen

Piispainkokouksen pääsihteeri

Jyri Komulainen